

grubszych cisów w Polsce wynosi 0,9 mm. Na tej podstawie wiek cisów szacuje się na 150 do 420 lat. Opisany krąg cisów powstał zatem dzięki dosadzaniu drzew. Opisywane cisy nie są objęte żadną formą ochrony. Niektóre z osobników noszą ślady fizycznych uszkodzeń. W kręgu drzew odnaleziono pniak po ściętym drzewie o odwodzie 100 cm, a wewnątrz ugrupowania ślady dużych ognisk. Wiele gałęzi jest uszkodzonych lub złamanych. Cis ma wyjątkową zdolność regeneracji, jednak w miejscach fizycznych uszkodzeń – po złamanych gałęziach, na skutek infekcji grzybowej drewno ulega rozkładowi i z czasem powoduje „dziuplastość”, co prowadzi do częstych złamań nie tylko grubych gałęzi ale nawet pni. Niektórym z wymienionych osobników grożą takie właśnie uszkodzenia.

Po wstępnych rozmowach z właścicielem gruntu, na którym rosną cisy i uzyskaniu zgody, złożyłem w sierpniu 1999 roku u Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Szczecinie propozycję uznania ich za pomnik przyrody prawem chroniony o nazwie „Cisowy Krąg”. Cisy te zasługują na ochronę tym bardziej, że 10 z nich ma obwody pni powyżej 100 cm, co kwalifikuje je nawet pojedynczo, do uznania za pomniki przyrody.

Stanisław Król

Redakcja składa podziękowania dr Janowi Bodziarczykowi za pomoc w przygotowaniu niniejszego artykułu do druku.

PIŚMIENNICTWO

- Król S. 1998. *Progresja cisa pospolitego Taxus baccata L. w Nadleśnictwie Rokita na Pomorzu Szczecińskim*. Chrońmy Przyr. Ojcz. 6: 52-60.
Pacyniak C. 1992. *Najstarsze drzewa w Polsce*. PTTK „Kraj”.

Pięciornik skalny – gatunek wymierający na Nizinie Południowopodlaskiej

Pięciornik skalny *Potentilla rupestris* L. jest rzadkim na terenie Polski gatunkiem o białych kwiatach i nieparzystopierzasto złożonych liściach. Jest to roślina światłolubna związana z suchymi murawami, widnymi lasami i ich skrajami (Rutkowski, 1998).

Na terenie Niziny Południowopodlaskiej pięciornik skalny został uznany za gatunek wymierający – kategoria E (Głowacki i in., w druku). W innych regionach Polski status tego gatunku przedstawia się następująco: Wyżyna Lubelska, Roztocze, Wołyń Zachodni i Polesie Lubelskie (Kucharski, 1998).

czyk, Wójcicki, 1995) – kategoria DD (brak danych), wg Fijałkowskiego (1996) zagrożony wymarciem; Pomorze Zachodnie i Wielkopolska (Żukowski, Jackowiak, 1995) – kategoria E (wymierający); Polska Środkowa (Jakubowska-Gabara, Kucharski, 1999) – kategoria CR (na granicy wymarcia).

Na terenie Niziny Południowopodlaskiej znane są obecnie tylko dwa stanowiska pięciornika skalnego: jedno w okolicach wsi Rzewuski-Zawady – kwadrat FD 17 (Głowacki, 1984) i drugie w uroczysku Bartków (gmina Korczew, powiat siedlecki, województwo mazowieckie) – kwadrat FD 7 – odkryte przez autorów w roku 1991, podane do ATPOL-u przez Głowackiego na podstawie okazu zdeponowanego w zielniku Akademii Podlaskiej (Zajac A., Zajac M. red. 2001).

W trakcie badań monitoringowych prowadzonych w celu określenia stopnia zagrożenia poszczególnych gatunków roślin naczyniowych Niziny Południowopodlaskiej (Głowacki i in., w druku) odnaleziono okazy pięciornika skalnego tylko na terenie uroczyska Bartków.

Na monitowanym stanowisku stwierdzono pięć kwitnących i owocujących kęp pięciornika skalnego rozproszonych wzdłuż zwirowej drogi leśnej na odcinku ok. 400 m. Gatunek występuje tu w zbiorowisku okrajkowym z dominacją pszenca gajowego – zespół *Trifolium-Melampyretum nemorosum* (Pass. 1967) Drske. 1973. W jego sąsiedztwie rosły następujące gatunki roślin: modrzew europejski *Larix decidua*, leszczyna *Corylus avellana*, brzoza brodawkowata *Betula pendula*, czeremcha zwyczajna *Padus avium*, pszeniec gajowy *Melampyrum nemorosum*, zerwa kłosowa *Phyteuma spicatum*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, groszek czerniejący *Lathyrus niger*, bodziszek krwisty *Geranium sanguineum*, naparstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*, rutewka mniejsza *Thalictrum minus*, trzcinnik piaskowy *Calamagrostis epigejos*, jeżyna faldowana *Rubus plicatus*, lucerna nerkowata *Medicago lupulina*, czyścica storzyszek *Clinopodium vulgare*, krwawnik pospolity *Achillea millefolium*, poziomka pospolita *Fragaria vesca*, kłosownica leśna *Brachypodium sylvaticum*, rdest zarosłowy *Bilderdykia dumetorum*, kuklik pospolity *Geum urbanum*, dąbrówka rozłogowa *Ajuga reptans*, kupkówka pospolita *Dactylis glomerata*, wierzbówka kiprzyca *Epilobium angustifolium*, nostrzyk biały *Melilotus alba*, wyka czterosienna *Vicia tetrasperma*, wiesiołek dwuletni *Oenothera biennis*, rozchodnik wielki *Sedum maximum*, główienka pospolita *Prunella vulgaris*, lepnica zwisła *Silene nutans*, wiechlina wąskolistna *Poa angustifolia*, świerżbęk gajowy *Chaerophyllum temulum*, dzwonek brzoskwiniolistny *Campanula persicifolia*, bylica piołun *Artemisia absinthium*, turzycza owłosiona *Carex hirta*.

Opisywane stanowisko pięciornika skalnego jest silnie zagrożone. Wynika to z małej liczebności populacji (zaledwie pięć małych kęp). Niepokojący jest także fakt całkowitego braku osobników juwenilnych, jest to prawdopodobnie efekt silnego zacieniania stanowiska przez regenerującą

leszczynę. Związane z tym zjawiskiem zmiany sukcesyjne mogą w niedługim czasie doprowadzić do zaniku stanowiska. Równie duże niebezpieczeństwo wiąże się z występowaniem pięciornika skalnego na poboczu drogi, będącej jednym z głównych szlaków wywozu surowca drzewnego. Podczas zrywki drewna może dojść do mechanicznego zniszczenia stanowiska.

Najskuteczniejszą, zdaniem autorów, metodą ochrony pięciornika skalnego na terenie uroczyska Bartków jest utworzenie powierzchniowego pomnika przyrody, na obszarze którego powinien obowiązywać bezwzględny zakaz składowania jakichkolwiek sortymentów drzewnych oraz nakaz wycinania krzewów w 4–5-letnich odstępach czasowych, przy czym zabieg ten powinien być wykonywany wyłącznie zimą.

Ze względu na wspomniane wyżej wysoki stopień zagrożenia, pięciornik skalny jest jednym z tych gatunków, których wszystkie stanowiska powinny być odnotowywane, monitorowane i w miarę możliwości otaczane czynną ochroną.

Jolanta Marciniuk, Paweł Marciniuk

PIŚMIENNICTWO

Fijałkowski D. 1996. *Ochrona przyrody i środowiska naturalnego w środkowowschodniej Polsce*. Wyd. UMCS, Lublin.

Głowacki Z. 1984. *Notatki florystyczne z Mazowsza i Podlasia*. Zesz. Nauk. WSR-P w Siedlcach ser. Przyr. 4: 51–77.

Głowacki Z., Falkowski M., Krechowski J., Marciniuk J., Marciniuk P., Nowicka-Falkowska K., Wierzba M. (w druku). *Czerwona lista roślin naczyniowych Niziny Południowopodlaskiej*. Chrońmy Przyr. Ojcz.

Jakubowska-Gabara J., Kucharski L. 1999. *Ginące i zagrożone gatunki flory naczyniowej zbiorowisk naturalnych i półnaturalnych Polski Środkowej*. Fragm. Flor. et. Geobot. Ser. Polonica 6: 55–74.

Kłucharczyk M., Wójciak J. 1995. *Ginące i zagrożone gatunki roślin naczyniowych Wyżyny Lubelskiej, Roztocza, Wołynia Zachodniego i Polesia Lubelskiego*. *Ochrona Przyrody* 52: 33–46.

Rutkowski L. 1998. *Klucz do oznaczania roślin naczyniowych Polski Środkowej*. PWN, Warszawa.

Zając A., Zając M. (red.), 2001. *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce*. Prac. Chorol. Komp. Inst. Bot. UJ Kraków.

Zukowski W., Jackowiak B. 1995. *Lista roślin naczyniowych ginących i zagrożonych na Pomorzu Zachodnim i w Wielkopolsce*. W: *Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski*. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.